

ČLOVĚK V MLADÉM PALEOLITU A MEZOLITU

Období starší doby kamenné – paleolitu (z řeckých slov *palaios* - starý a *lithos* - kámen) je nejdelší periodou vývoje lidského druhu. Jednoznačně doložené stopy lidského osídlení území České republiky pocházejí z doby před jedním milionem let a jsou spojovány s některou z forem člověka vzpřímeného (*Homo erectus*). V průběhu paleolitu se na našem území značně měnily přírodní podmínky – pro toto období je charakteristické střídání dob ledových a dob meziledových. Střídání klimatu vyžadovalo postupnou adaptaci člověka a bylo i jedním z hybatelů antropogeneze (vývoje lidského rodu). Zásadním obratem ve vývoji člověka byla schopnost využívat oheň a později i schopnost jej rozdělat. Dalším faktorem byla i schopnost vyrábět nástroje.

Mladý paleolit

(cca 40 000 – 10 000 př. Kr.)

Starší a střední fáze období mladého paleolitu spadá do teplého výkyvu (interpleniglaciálu) poslední doby ledové s poměrně drsným klimatem. Na počátku mladého paleolitu byli vytlačeni neandrtálci – místo nich se objevuje člověk moderního typu (nepřesně označovaný jako kromaňonec). Mladopaleolitíci lovci se přizpůsobili lovu velkých stádních býložravců (sobů, divokých koní, mamutů a srstnatých nosorožců), podle migrace stádní zvěře se řídil i život loveckých komunit. Budovala se sídliště na lovecky vhodných místech v otevřené krajině v blízkosti vody. Sídliště bývala převážně krátkodobá. Na obzvláště výhodných stanovištích, například v Dolních Věstonicích či v Předmostí u Přerova na Moravě, kudy pravidelně táhla stáda lovné zvěře, se lidé usazovali i celosezónně. Jeskyně byly v mladém paleolitu osídlovány jen výjimečně, díky dobrým podmínkám k zachování lidských aktivit i ostatků však jsou důležitým pramenem poznání člověka mladšího paleolitu. O uspořádání mladopaleolitické společnosti toho mnoho nevíme, předpokládáme, že hlavou „tlupy“ byl muž zajišťující obživu, organizace však byla založena spíše na základě příbuznosti po mateřské linii. Duchovní život tehdejších lidí vykazuje znaky animismu a šamanismu, můžeme k němu hledat analogie u některých současných lovecko-sběračských společností, jako jsou například Evenkové či Křováci.

Hmotnou kulturu mladopaleolitických lidí lze charakterizovat rozvojem technologických postupů – objevují se drobnotvaré kamenné nástroje, jejichž pomocí se mimo jiné rozvíjí opracování dalších materiálů (kost, dřevo, mamutovina). Některé technologické postupy, které známe z moravských lokalit střední fáze mladého paleolitu, se znovu objevují až s prvními zemědělci v období neolitu – jde zejména o tkaní či pletení rostlinných vláken, nástroje vyráběné broušením kamene a výrobu keramiky. Mladopaleolitickým lovcům však keramika sloužila pouze jako prostředek uměleckého vyjádření, které tehdy zažívalo bouřlivý rozvoj. Koncem tohoto období přichází maximální zalednění a drsné tundrové podmínky – tato klimatická změna přerвала rozvoj lidské společnosti, následující období je technologickým krokem zpět.

K částečnému oživení stop lidských aktivit dochází v závěru mladého paleolitu, kdy na našem území působili skupiny lovců řadících se k magdalénienské kultuře. Z této doby pocházejí další významné památky paleolitického umění, například rytiny bizonů a koní z jeskyně Pekárna v Moravském krasu.

Pozdní paleolit

(cca 10 000 - 8 000 př. Kr.)

Pro klima pozdního paleolitu (epipaleolitu), spadajícího do závěru poslední doby ledové, je charakteristické kolísání teplot. Setkáváme se převážně s rovinnými sídlišti v blízkosti řek či tehdy poměrně četných jezer. Ojedinele bývaly osídleny i jeskyně. Kamenná štípaná industrie je ve srovnání s předchozím obdobím tvarově méně rozmanitá. K výrobě kamenné industrie se používá spíše importovaná surovina, ale setkáváme se i s nástroji z místních křemenců z oblasti Podkrušnohoří. V pozdním paleolitu nenacházíme projevy umění.

Mezolit

(cca 8 000 - 5 500/5 000 př. Kr.)

Období střední doby kamenné – mezolitu (z řeckého *mesos* - střední, *lithos* - kámen) zahrnuje život lovecko-sběračských populací v době po konci poslední doby ledové (tj. v *holocénu*). Podnebí v mezolitu se již výrazně nelišilo od dnešního klimatu, což mělo za následek významné změny v ekosystému. Krajinu pokryly lesy, zmizela chladnomilná stepní fauna a mezolitičtí lovci se museli přeorientovat na lov nových druhů zvěře – zejména na lesní zvířata žijící v méně početných skupinkách (jeleni, srny, los, tur, divočák), významnou roli hrál i rybolov, lov vodního ptactva a sběr rostlinné potravy. Orientací na lov nových druhů zvěře se rovněž mění organizace lidských komunit, které se ve srovnání s předchozími obdobími spíše zmenšily. Mezolitická sídliště se objevují spíše na písčítých terénech či na vyvýšených polohách s rozhledem po okolí, řidčeji bývají využívány chráněné polohy (skalní převisy a méně často jeskyně). Jako obydlí sloužily nevelké chaty lehčí konstrukce z rostlinných materiálů. Zásadní změnou spojenou s mezolitickým obdobím je inovace výroby kamenných nástrojů – objevují se drobnotvaré úštěpky (tzv. mikrolity). Štípané nástroje bývaly vyráběny zejména z importovaného pazourku, byly však využívány i lokální zdroje křemence či rohovce.

Mladý paleolit a mezolit na území Prahy a okolí

Snaha poznat minulost Prahy a jejího nejbližšího okolí v období lovců a sběračů je poměrně komplikovaná. Jedná se sice o vůbec nejdlejší časový úsek lidských dějin, ale informace, které můžeme získat z dochovaných pramenů, jsou značně zlomkovité. Hustota osídlení byla v paleolitu velmi nízká a stopy, které po sobě v terénu zanechala tábořiště lovců a sběračů a další pozůstatky lidských aktivit, se zachovávají jen za zvláště příznivých okolností.

V mladém paleolitu můžeme v okolí Prahy předpokládat osídlení jeskyní a jeskyněk krasového původu – zejména **Prokopskou jeskyni**, ale i další jeskynní prostory severovýchodního výběžku Českého krasu, např. z **Děravé jeskyně** či jeskyně **Na Průchodě**. Lepší doklady máme pro rovinná sídliště – k známějším patří **Jenerálka** v Praze-Šárce, z bližšího okolí archeologické lokality Na Farkách známe osídlení z **Kobyliš, Ládví** či **Proseka**. V Praze je pak řada dalších mladopaleolitických lokalit – zejména na území **Prahy 6** (Dejvice, Liboc, Ruzyně, Veleslavín, Bubeneč, Střešovice), v **Dolních Počernicích** byla odkryta mladopaleolitická lovecká stanice.

Stopy osídlení pozdního paleolitu nacházíme častěji v otevřené krajině na lovecky příhodných místech – příkladem může být sídliště nalezené v pražských **Malešicích** a zřejmě i v **Ládví** a v **Běchovicích**. Osídlení jeskyní je nečetné, v Českém krasu bylo doloženo v jeskyni **Tří volů** či v **Dolní jeskyni**.

Spolu s koncem poslední doby ledové končí období paleolitu a následuje střední doba kamenná – **MEZOLIT**. Vlivem spíše vlhčího klimatu bývají osidlovány zejména písčité polohy, ve srovnání s paleolitem pak nemáme doloženo osídlení vltavských břehů. Sídliště nacházíme spíše na vyvýšených polohách s rozhledem do terénu – dobrým příkladem může být osada lovců odkrytá v **Ládví**, loveckou stanicí s výhledem na údolí Berounky u soutoku s Vltavou pak známe z **Radotína**. Osídlení můžeme předpokládat i v **Modřanech**, **Liboci** či **Sedlci**. Chráněné polohy jeskyň a skalních převisů sice nebyly oblíbenými místy pro budování sídlišť, přesto známe i osídlení takovýchto poloh z **Českého krasu** (Radotín a Průchodová jeskyně v Prokopském údolí aj.) či z převisu u **Obříství**. Mezolitická obydlí byly nevelké chaty lehčí konstrukce z rostlinných materiálů.